

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Кваліфікаційна робота магістра

з теми: **«ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ»**

Виконав: здобувач 2 курсу,
групи РО1-М23
спеціальності 013 Початкова освіта
Горбатюк Юрій Юрійович

Керівник: **Дутко Олена Миколаївна**,
кандидат педагогічних наук, старший
викладач

Рецензент: **Каньоса Наталія
Григорівна**, кандидат психологічних
наук, доцент

Кам'янець-Подільський – 2024 р.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	8
1.1. Технології навчання реалізації соціокультурного аспекту у викладанні української мови в початковій школі.....	8
1.2. Компетентнісний підхід в освіті та сутність соціокультурної компетентності молодших школярів	18
1.3. Лінгводидактичні засади розвитку соціокультурної компетентності молодших школярів	28
1.4. Аналіз стану формування соціокультурної компетентності в початковій школі.....	40
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	55
2.1. Використання пареміографічного матеріалу на уроках української мови для соціокультурного виховання молодших школярів.....	55
2.2. Формування соціокультурної компетентності молодших школярів через мовленнєвий етикет	67
2.3. Результати експериментального дослідження.....	87
ВИСНОВКИ	94
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	97

ВСТУП

Система освіти в сучасному світі динамічно розвивається, враховуючи глобальні освітні тенденції. Зміна традиційного способу життя формує нові виклики, що вимагають від людини здатності краще розуміти світ і взаємодіяти з ним. Освіта виступає ключовим інструментом у підготовці суспільства до цих змін. Її соціальна значущість базується на ролі освіченості, що сприяє розвитку гнучкості мислення, критичного аналізу, творчої ініціативи та адаптаційних здібностей. У цьому контексті особливої актуальності набуває концепція Нової української школи (НУШ), яка спрямована на формування учня як гармонійної, самодостатньої, морально зрілої особистості.

В умовах НУШ центральним завданням є створення освітнього середовища, що стимулює самореалізацію учня через засвоєння ключових компетентностей, зокрема соціокультурної. Ця компетентність є основою для формування моральних цінностей, відповідальності та здатності до конструктивного вирішення життєвих ситуацій. Під час навчання у НУШ акцент робиться на інтеграції соціокультурних норм через вивчення культурно-історичної спадщини, українських традицій, літератури та мистецтва.

У початковій школі особливу роль у соціокультурному розвитку відіграє навчання української мови. Володіння усною та писемною формами мови сприяє не лише успіхам у навчанні, але й формуванню ціннісних орієнтирів, громадянської свідомості та морально-етичних якостей учнів. Соціокультурна складова навчання мови в НУШ передбачає знайомство з культурними традиціями України, їх регіональними особливостями, що реалізується через опрацювання тематичних текстів, роботу з фразеологізмами, прислів'ями, етнографічними матеріалами [47, с. 15].

Аналіз педагогічної та методичної літератури свідчить, що значний обсяг напрацювань у напрямку соціокультурного навчання зроблено українськими вченими (Вашуленко М., Дроз Н., Кононенко П., Логачевська С., Мацько Л. та ін.). Відповідно до підходів НУШ, методики роботи

класоводів спрямовані на реалізацію вимог концепції та створення умов для всебічного розвитку дитини в соціокультурному аспекті.

Сучасні інноваційні процеси в освіті спрямовані на підвищення ефективності навчання через впровадження методик, заснованих на технологічних принципах. Поняття «технологія» (з грецької – мистецтво, майстерність, наука) спочатку виникло в контексті технічного прогресу, проте з часом було адаптоване до освітнього процесу. Сьогодні воно розглядається як системний підхід до організації освітньої діяльності, спрямований на досягнення прогнозованих результатів навчання.

Методика формування соціокультурної компетентності учнів молодшої школи ґрунтується на використанні педагогічних технологій, що забезпечують інтеграцію знань про культуру, традиції та цінності в процес вивчення мови. Соціокультурна компетентність є ключовою складовою компетентнісного підходу, що визначає сучасну освітню парадигму.

Дослідження показують, що соціокультурний компонент мовної освіти залишається недостатньо розвиненим. У підручниках для початкових класів лексика, пов'язана з культурними цінностями та традиціями, часто недостатньо активно опрацьовується. Це зумовлено обмеженою методичною підготовкою вчителів до впровадження новітніх технологій, що орієнтовані на інтеграцію соціокультурних елементів в освітній процес.

Зважаючи на важливість формування мовних компетентностей та патріотичних почуттів, розробка ефективної методики формування соціокультурної компетентності стає надзвичайно актуальною. Це передбачає створення структурованої системи завдань і вправ, які інтегрують соціокультурний контент, і впровадження сучасних підходів, зокрема інтерактивних і проєктних методів.

Актуальність цієї проблеми та її значення для мовної освіти обґрунтували вибір теми магістерського дослідження: **«Формування соціокультурної компетентності молодших школярів на уроках української мови».**

Об'єкт дослідження – процес навчання української мови в молодших класах, що охоплює організацію освітньої діяльності, спрямованої на формування мовних і соціокультурних компетентностей.

Предмет дослідження – методичні підходи до добору і використання дидактичного матеріалу, який забезпечує інтеграцію соціокультурного компонента в програму української мови в поатковій школі.

Мета дослідження – обґрунтування, розробка та апробація методики формування соціокультурної компетентності молодших школярів на уроках української мови, яка забезпечує ефективне засвоєння ними соціокультурного компоненту навчальної програми, розвиток національної самосвідомості, мовленнєвих умінь і патріотичних почуттів.

Реалізація поставленої мети дослідження вимагала вирішення **завдань дослідження**:

1. аналіз психолого-педагогічних, методичних, етнолінгводидактичних, народознавчих та культурологічних джерел для визначення шляхів інтеграції соціокультурного аспекту у навчання української мови відповідно до сучасних вимог початкової освіти;

2. вибір ефективної методики навчання для успішного засвоєння соціокультурного матеріалу молодшими школярами;

3. вивчення концептуального змісту соціокультурних компетентностей та їх значення для формування особистості молодшого школяра;

4. підбір мовних елементів (текстів, фразеологізмів, прислів'їв, приказок) із високим соціокультурним потенціалом, що відповідають віковим особливостям учнів;

5. дослідження рівня сформованості соціокультурних знань і навичок у молодших школярів, виявлення проблем і прогалин;

6. створення системи вправ із соціокультурним змістом, яка відповідає індивідуально-типологічним особливостям молодших школярів, та оцінка її ефективності через експериментальну перевірку.

У процесі роботи використовувалися такі **методи наукового дослідження**: *теоретичні* (аналіз лінгвістичної, психолого-педагогічної, методичної, народознавчої літератури, аналіз шкільних програм і підручників), *практичні* (педагогічний експеримент (констатувальний, навчальний, формувальний), бесіди з учителями та учнями, перевірка письмових робіт, аналіз результатів учнівської діяльності).

Методологічною основою дослідження є ключові положення концепції освіти в Україні, зокрема НУШ, яка акцентує увагу на формуванні компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в сучасному суспільстві. Важливими принципами є: принцип історизму, принцип наукової об'єктивності, системний підхід, взаємозв'язок мовлення і мислення.

Практична цінність кваліфікаційної роботи полягає у створенні методичних рекомендацій і дидактичного матеріалу, який може бути використаний для навчання молодших школярів української мови, спрямованого на формування у них соціокультурної компетентності, розробки уроків, що відповідають вимогам НУШ, із врахуванням інтегративного підходу до навчання, впровадження новітніх педагогічних технологій у систему початкової освіти, які забезпечують практичну реалізацію компетентнісного підходу.

База дослідження. Дослідження було проведено на базі Кам'янець-Подільського ліцею № 5 Кам'янець-Подільської міської ради Хмельницької області.

Апробація роботи. Результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2023-2024 рр.) та представлено на міжнародних, всеукраїнських і регіональних конференціях.

Публікації. Основні положення та результати дослідження викладено в 1 публікації у збірнику наукових праць студентів і магістрантів педагогічного

факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка № XX.

Структура дослідження. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

Вивчення української мови в сучасних закладах загальної середньої освіти сприяє формуванню мовної особистості, що є основою для всебічного розвитку учня. Ключовим аспектом цього є пробудження індивідуальної мовотворчості та формування вільного самовираження особистості через мову. У державних освітніх документах наголошується на необхідності поєднання трьох основних складових мовної освіти: грамотності, лінгвістичного мислення та національної мовної свідомості. Реалізація цього завдання є можливою лише за умови ефективного застосування сучасних педагогічних технологій, які забезпечують комплексний підхід до вивчення мови, враховуючи соціокультурний контекст та мовні традиції народу.

Результати констатувального експерименту підтвердили важливість соціокультурного дидактичного матеріалу в розвитку інтересу до української мови та її вивчення серед учнів. Огляд програм початкової освіти показав, що соціокультурні поняття вже інтегровані в більшість навчальних дисциплін. Однак необхідно звернути більше уваги на їх систематичне та глибоке вивчення в рамках мовної освіти, що дозволяє формувати у учнів більш чітке розуміння мовних явищ і їхнього культурного значення.

Значення інтеграції різних технологій в освітній процес. Поєднання різноманітних педагогічних технологій, методів і форм роботи на уроках української мови є важливим засобом не лише для засвоєння соціокультурних понять, але й для стимулювання пізнавальної діяльності учнів. Це дозволяє створити умови для формування інтелектуальних умінь, розвитку критичного мислення і підвищення комунікативної компетентності школярів. Використання таких методик має безпосередній вплив на розвиток знань про культуру, історію та традиції рідного народу.

Підвищена увага до соціокультурних аспектів навчання сприяє глибшому усвідомленню мовних явищ і стимулює стійкий інтерес учнів до вивчення української мови. Це збагачує їхній словниковий запас і робить

навчання більш значущим і змістовним. Розвиток соціокультурної компетентності через мову є важливим етапом у формуванні особистості школяра, здатного до виразного і правильного самовираження у суспільстві.

Результати контрольного зрізу показують суттєву різницю у рівні знань між експериментальним і контрольним класами. У кожному з трьох завдань експериментальний клас показав значно кращі результати порівняно з контрольним.

Завдання 1: У експериментальному класі 94,3% учнів виконали завдання правильно, тоді як у контрольному класі лише 52,2%. Це свідчить про значне покращення в розумінні матеріалу, що є результатом застосування більш ефективних педагогічних методик у експериментальному класі.

Загалом, результати контрольного зрізу вказують на те, що учні експериментального класу досягли значно кращих результатів у виконанні завдань. Це підтверджує важливість інтеграції соціокультурних аспектів і етимології слів у навчальний процес, що позитивно впливає на мовленнєву та інтелектуальну компетентність учнів.

Аналіз експериментальних даних підтвердив, що рівень інтересу учнів до походження слів і соціокультурних аспектів мови прямо пов'язаний з успішністю їх навчання. Зацікавленість учнів в етимології слів сприяє більш глибокому розумінню мовних явищ і підвищенню результативності вивчення мови. Такий підхід робить навчання більш ефективним і дозволяє краще засвоювати матеріал.

Дослідження не охоплює всіх аспектів проблеми, і тому одним з перспективних напрямків є подальше вивчення педагогічних умов для формування соціокультурної компетентності учнів через етимологію слова. Важливо також розглядати питання інтеграції знань про походження слів та їхнє первісне значення в навчальну програму і підручники для початкових класів. Це дозволить не лише поглибити мовну освіту, але й сприятиме розвитку національної мовної свідомості у молодших школярів.

Загалом, висновки дослідження підтверджують важливість комплексного підходу в навчанні української мови, де соціокультурний аспект відіграє ключову роль у формуванні мовної особистості школярів, їхнього інтелектуального і культурного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева А. О. Формування соціокультурної компетентності учнів шляхом міжпредметної інтеграції на уроках української мови. Миколаїв, 2013. 142 с.
2. Богдан З. П., Ткачук С. М. Педагогічне значення українського дитячого фольклору. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 3, 2018. С.245-248.
3. Бабич Н.Д. Культура фахового мовлення: Навчальний посібник / Укл.: Н. Д. Бабич, К. Ф. Герман, А. А. Ковтун, К. М. Лук'янюк, Н. І. Рульова, М. С. Скаб, М. В. Скаб ; за заг. ред. Н. Д. Бабич. 4-є вид., уточн. й доповн. Чернівці: Книги – ХХІ, 2014. 556 с.
4. Бацевич Ф.С. Духовна синергетика рідної мови: лінгвофілософські нариси: монографія. Київ: ВЦ "Академія", 2009. 187 с.
5. Білоконенко Л. А. Соціолінгвістика : практикум. Кривий Ріг: КДПУ, 2020. 106 с.
6. Бех І.Д., Козловський Ю. М., Марусинець М. М. Інтеграція змісту навчання природничо-математичних дисциплін засобами хмарних технологій у віртуальному середовищі закладу вищої освіти технічного профілю. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2020. Т. 76, № 2. С. 70-85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2020_76_2_8.
7. Блакар Р. М., Грицяк Д. І. Мова як об'єкт державної політики, статусна і корпусна мовна політика. *Держава і право*. 2012. Вип. 56. С. 649–654. 26.
8. Вашуленко М.С. Нова українська школа : методика навчання інтегрованого курсу «Українська мова» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу: навч.-метод. посіб. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2019. 192 с.
9. Вашуленко М.С. Українська мова і мовлення в початковій школі [Текст] : метод. посіб. для вчителів. Київ: Освіта, 2018. 399 с.
10. Ващенко Г. Виховний ідеал. Полтава: Полтавський вісник, 1994.

11. Кузнєцов М.А., Заїка Є.В. Психологія уяви: Навчально-методичний посібник. Харків: ХНПУ, 2013. 151 с.
12. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: навч. посіб. 3-тє вид., доопрац. і доп. Київ: Знання, 2008. 566 с.
13. Лаппо В. В. Етнопедагогіка: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: НАІР, 2023. 420 с
14. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник літературознавчих термінів. Київ, 1985.
15. Гнатюк В. Знадоби до галицько-руської демонології : етногр. зб.; післямова М. І. Мушинки ; худож. Р. В. Варламов. Репр. відтворення вид. 1904 р. Харків : Фоліо, 2019. 282 с.
16. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
17. Гра. *Великий енциклопедичний словник* [Електронне видання]. URL: <http://www.vedu.ru/bigencdic/23093/>.
18. Гра. *Психологічний словник* [Електронне видання]. URL: <http://azps.ru/handbook//>
19. Кайдалова Л. Г., Пляка Л. В., Альохіна Н. В., Шаповалова В. С. Психологія спілкування : навчальний посібник. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків: НФаУ, 2018. 140 с.
20. Демченко А. Через мовний етикет – до розуміння філософії нації. *Укр. мова й л-ра в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2010. №4.
21. Дмитренко М. Народні прислів'я та приказки. Київ, 1999.
22. Дорошенко О.А. Із джерел народної педагогіки. *Радянська школа*, 1990. №11. С. 29-37.
23. Деркач Н. Соціопрагматичні особливості інтонації англійського прислів'я: [монографія]; [Нац. ун-т "Чернігів. колегіум" ім. Т. Г. Шевченка, Київ. фонет. шк.]. Чернігів: Десна Поліграф, 2018. 220 с.
24. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: підручник. 3-тє вид., випр. Київ: Академвидав, 2015. 302 с.

25. Донченко Т. Мовленнєвий розвиток учнів у процесі навчання української мови в основній школі: навч.-метод. посіб. для вчителів і студ. /; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. 694 с.

26. Дацевич Г.С., Гречук Г.М. Два уроки з народознавства про калину // Українська мова і література в школі. 1999. №5. С.49-52.

27. Дроз В.Ф. Аналіз народознавчої лексики в аспекті розвитку українського мовлення та формування етнокультурознавчих знань учнів. (Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Теорія і практика особистісно-орієнтованої освіти», 1 частина. Київ-Запоріжжя: Просвіта, 2003. С. 241-245.

28. Іванишин В. Український націоналізм : антологія : [у 2 т.] / Орг. Укр. Націоналістів (революційна). Київ: Укр. Вид. Спілка ім. Юрія Липи, 2010 – 2011. Т. 2: до 120-річчя від дня народження Євгена Коновальця / упоряд. В. Рог. 2011. 351 с.

29. Ільченко Л.П. Досвід інтегрованого навчання в початкових класах. *Початкова школа*. 2018. № 9. С. 28 – 31.

30. Іванчук М.Г. Домінування інтеграції в освітньому процесі сучасної початкової школи: психолого-педагогічний аспект. *Естетика і етика педагогічної дії*, 2021.

31. Северинюк В.М. Тематичний словник популярних українських прислів'їв та приказок з коментарями. Вид. 3-тє, доп. і переробл. 2014. 176 с.

32. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. вид. доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. URI: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/handle/787878787/286>.

33. Карасик В. Мовне коло: особистість, концепти, дискурс. Київ, 2004.

34. Клепач Н.В. Мовні перлинки для кожної дитинки. Тернопіль: Астон, 2012. 140 с.

35. Коваль А., Коптілов В. Крилаті слова в українській літературній мові; голов. ред. П. Щириця ; худож. оформ. В. Кузьменка. Київ: Ярославів Вал, 2013. 699, [1] с.

36. Кононенко В. І. Етнологічні засади вивчення української мови //Українська мова в освіті: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції. Івано-Франківськ: Плай, 2000. С. 43-56.

37. Концепція мовної освіти 12-річної школи (українська мова) (Проект) //Українська мова і література в школі. 2002. № 2. С. 4–10.

38. Козак І.І. Буквар 1097 року як багатоплановий документ епохи // Шлях освіти. 2000. № 2. С.35-38.

39. Кондратенко Л.О. Весела Грамота. Київ, 1994. 144 с.

40. Календарно-обрядові пісні / У поряд., передм., приміт. О.Ю. Чебанюк; іл. худож. В. Є. Перевальського та А. Ф. Павленка. Київ: Дніпро. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Ukrainskyi_narod/Kalendarno-obriadovi_pisni.djvu.

41. Калинова сопілка. Антологія української народної творчості / Упор. І.К. Брицина, О.І. Довженко, К.І. Мишанич. Київ, 1969. 245 с.

42. Каюков В.І. Козацькому роду нема переводу // Українська мова і література в школі. 2011. №5. С.52-54.

43. Колягін Ю.М., Алексеєнко О.Л. Інтеграція шкільного навчання. *Початкова школа*. 2010. № 9. С. 28.

44. Колядки та щедрівки. Зимові обрядові поезії трудового року. Київ: Наукова думка, 1965. 430 с.

45. Котик Т.М. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів дистанційної форми навчання спеціальності «Початкова освіта». Івано-Франківськ, 2015. 295 с.

46. Кучерук О. Гендерні особливості спілкування в етикетних мовленнєвих ситуаціях. *Дивослово*. 2005. № 8.

47. Мельничук Л. Б., Євтушок Л. В., Прокопчук О. Г. Малі фольклорні жанри як засіб розвитку мовлення у старшому дошкільному віці. Збірник тез наукових доповідей. Частина 1. 2023. С. 186-188. URL: <http://surl.li/wwjzfq>.
48. Любар О.О. Народна педагогіка про виховання дітей у сім'ї. *Початкова школа*. 1988. №10. С.68 – 70.
49. Ляхова Т., Белошапка І. Фразеологічний матеріал у початковій школі. *Початкова школа*. 2007. № 4. С. 27.
50. Мовчун А. Мовні скарби: Вивчення прислів'їв та приказок: навчально- методичний посібник. Київ: Либідь, 2009. С. 3-5.
51. Мовчун А. Мовні скарби: вивчення прислів'їв та приказок у школі. *Дивослово*. 2001. № 3. С. 64.
52. Мариновська О. Інтегральна технологія навчання: від теорії до практики. *Початкова освіта*. 2011. № 32 (608). С. 3–5.
53. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ: Літера ЛТД, 2011. 364 с.
54. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / За ред. проф. М. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2009. 400 с.
55. Десятник К. В. Уроки духовності як засіб становлення духовного досвіду молодшого школяра. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: "Педагогічні науки"*. №8. 2017. URL: <https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/1657>.
56. Народ скаже – як зав'яже. Київ : Веселка, 1987. 282 с.
57. Огієнко І. Історія Української літературної мови / Упоряд., авт. іст.-біогр. нарису та приміт. М.С. Тимошик. Київ, 2001.
58. Охріменко Н.Д. Дидактичний матеріал з народознавства для розвитку мовлення. *Початкова школа*. 1992. №2. С. 24-29.
59. Пересунько О.О. Виховання любові до рідної мови через народні традиції. *Початкова школа*. 1990. №6. С.15-19.

60. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1-4 класи. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-1-4-klasiv>.

61. Воскресенська Н. О., Цепова І. В. Методичні рекомендації щодо організації та проведення уроків навчання грамоти. До підручника Н. О. Воскресенської, І. В. Цепової «Українська мова. Буквар. 1 клас. Частина 2». У 4-х частинах. Ч. 4. Харків: Вид-во «Ранок», 2020. 240 с

62. Попова Л.Б., Печенюк М.А. Можливості інтегрованого навчання у початкових класах. *ACADEMIA. Гуманітарно-суспільні дослідження*. Кам'янець-Подільський, 2007. С. 180-185.

63. Свиридчук Н. Технології залучення учнівської молоді до українських традицій засобами етнодизайну. *Наукові записки БДПУ. Сер.: Педагогічні науки*. 2023. Вип. 1. С.154-164. URI: <https://dspace.bdpu.org.ua/handle/123456789/136>.

64. Савченко О. Я. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи. Київ: «Грамота», 2012.

65. Савченко О.Я. Дидактичні особливості інтегрованих уроків // Початкова школа. 1992. № 1. С. 2-8.

66. Светловская Н. Об интеграции как методическом явлении // Начальная школа. 1990. № 5. С. 57-58.

67. Сивачук Н. Збагачення мовленнєвого етикету школярів засобами пареміографії // Початкова школа. 1997. № 4. С. 50-51.

68. Синиця І. О. Психологія усного мовлення учнів 4-8 класів : монографія. Київ : Рад. шк., 1974. 207 с.

69. Сирбу О.В. У світі веселих і чарівних звуків: Рідна мова в іграх, віршах і загадках. Донецьк : ТОВВКФ «БАО», 2005. 192 с.

70. Скрипченко О. В. Психологічний розвиток учнів. Київ, 1974. 104 с.

71. Стахів М. Український комунікативний етикет : навч.-метод. посіб. Київ: Знання, 2008. – 245 с.

72. Стельмахович М. Український мовленнєвий етикет // Дивослово. 1998. № 3.
73. Стельмахович М.Г. Народна педагогіка. Київ: Рад.школа, 1986. 312 с.
74. Селевко Г.К. Сучасні освітні технології. Москва, 1998.
75. Скуратівський В.Т. Берегиня : худож. оповіді, новели. Київ : Рад. письменник, 1987. 278 с.
76. Смоляк О.С., Мудрій О.І., Стельмашук З.М. Народна творчість у шкільну практику // Початкова школа. 1989. №3. С. 2-8.
77. Стельмахович М.Г. Використання народної педагогіки в професійній підготовці майбутнього вчителя // Початкова школа. 1990. №10. С. 49-52.
78. Струманський В.П. Нариси народно-побутового життя подолян. Хмельницький, 1994. 101 с.
79. Струманський В.П. Народно-побутові уявлення українців про становлення й розвиток особистості // Рідна школа. 1994. № 9. 134 с.
80. Сучасна українська літературна мова / За ред. А.П. Грищенка. Київ, 1997.
81. Сухомлинський В.О. Слово про слово // В.О. Сухомлинський. Вибрані твори: В 5 т. Київ, 1977. Т. 2, 5.
82. Сухомлинський В.О. Казки // Початкова школа. 1990. № 9. С. 66-72.
83. Сявавко Е.І. Українська етнопедагогіка в її історичному розвитку. Київ : Наукова думка, 1974. 212 с.
84. Українська народна творчість. Прислів'я та приказки. Київ : Веселка. 1989. 46 с.
85. Чарієва Х.Б. Народні традиції у вихованні школярів // Початкова школа. 1998. № 5. С. 33 -35.
86. Щерба Т.М. Свято народознавства //Українська мова і література в школі. 1991. №6. С. 91 – 93.

87. Ушинський К. Д. Твори: У 6 т. Київ : Рад. школа, 1955. С. 278. №10.
С. 49-52.